

ŽALOSTINÁ

NATURA 2000

NATURA 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie. Hlavným cieľom jej vytvorenia je zachovanie európskeho prírodného bohatstva – najvzácnejších a najohrozenejších biotopov¹ a druhov na území štátov EÚ. Sústavu NATURA 2000 tvoria **chránené vtáčie územia** vyhlásené s cieľom ochrany vtáctva a **územia európskeho významu** s cieľom ochrany ostatných vzácnych a ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov. O zaradení územia do sústavy NATURA 2000 rozhoduje Európska komisia, ktorá územia vyberá z predložených návrhov jednotlivých členských krajín.

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU ŽALOSTINÁ

Identifikačný kód územia: SKUEV0371

Nadmorská výška: 375 – 623 m n.m.

Rozloha: 225,93 ha

Kraj: Trenčiansky

Okres: Myjava

Katastrálne územie: Chvojnica, Vrbovce

¹ prírodný životný priestor charakterizovaný určitými vonkajšími podmienkami a súborom v ňom žijúcich organizmov (rastlín a živočíchov)

PRÍRODNÉ POMERY

Územie európskeho významu (ÚEV) Žalostiná zaberá časť masívu Žalostiná (kóta 622 m n.m.) v západnej časti CHKO Biele Karpaty od osady Štefanová smerom na Prívratu po Bučkovu jamu a Čertoryje (katastre Vrbovce a Chvojnica).

Z geologického hľadiska ide o flyšové pásmo budované pieskovecami a ílovcami s hlboko založenými šmykovými plochami zosuvov na vrstevných prameňoch, pričom aj v hrebeňovej časti sa nachádza podzemná voda plytko pod povrchom – oblasť pramenísk potoka Chvojnica leží v plytkej znížene medzi dvomi vrcholmi Žalostinej. Pri výveroch vody sú časté uloženiny penovca a vytvárajú sa tu vápnité slatiny.

Kvetárík dvojitvarý (*Misumena vatia*) na love

Pôvodne mätko modelovaný chrbát a úbočia Žalostinej boli poznačené mnohými mohutnými zosuvmi, vďaka ktorým sa vytvorila pestrá mozaika biotopov. Vrcholová časť nebola asi nikdy porastená zapojeným lesom (podľa Silingeru) v dôsledku fénového účinku vetrov z Dolnomoravského úvalu a Záhorskej nížiny. Bolo tu riedkolesie (dubiny) striedajúce sa s holinami, na ktorých rástol kavyľ tenkolistý (*Stipa tirsia*) a ponikle veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*). V jamách po zosuvoch a úžľabinách boli, a čiastočne aj sú, bučiny (Bučkova jama). Územie bolo od konca stredoveku (od 15. storočia) z veľkej časti odlesnené, čo zrejme ešte zosilnilo vznik zosuvov. Sekundárne sa tu vytvorili rozsiahle lúčne porasty a pramenné močariská. Keďže územie sa nachádza v blízkosti dvoch nížin, mohli sem prenikať mnohé teplomilné druhy. Časť lúk v hlavnej časti masívu Žalostinej bola v druhej polovici 20. storočia rozoraná a úplne premenená na kultúru vysievaných trávnikov s dominanciou reznáčky laločnatej, čím zanikli stepné kavyľové porasty a aj väčšina populácií ponikleca.

Na zachovalých lúkach, ktoré sú súčasťou ÚEV Žalostiná, rastú vzácne druhy vstavačovitých: hmyzovník Holubyho (*Ophrys holubyana*), vstavačovec strmolistý (*Dactylorhiza incarnata*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavač mužský (*Orchis mascula*), vstavač vojenský (*Orchis militaris*), vstavač počerný (*Orchis ustulata*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), päťprstnica horská (*Gymnadenia montana*), vemenniček zelený (*Coeloglossum*

Jašterica bystrá (*Lacerta agilis*)

Pětprstnica obyčajná
(*Gymnadenia conopsea*)

života prežijú ako dravé húsenice v hniezdach červených mravcov rodu *Myrmica*. K ohrozeným motýľom patrí aj žltáček zanoväťový (*Colias myrmidone*), zriedkavý súmračník *Heteropterus morpheus*, dva druhy perlovcov – perlovec dvojradový (*Brenthis hecate*) a perlovec krvavcový (*Brenthis ino*), ktorých húsenice sa živia túžobníkom obyčajným. Spomedzi pozoruhodných blanokridlovcov tu na okrajoch lúk žije veľká kutavka *Argogorytes mystaceus*, ktorá loví cikády a zvláštna kutavka *Dolichurus corniculatus*, živiaca sa švábmami. Horské druhy reprezentuje napríklad zlatenka *Chrisis hirsuta*.

Z vtákov sa tu vyskytuje sluka lesná (*Scolopax rusticola*), početné sú tu populácie prepelice poľnej (*Coturnix coturnix*) i chrapkáča poľného (*Crex crex*). K vzácnym druhom patria tiež muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*) a krutihlav obyčajný (*Jynx torquilla*) – náš jediný sfahovavý ďatľovitý vták. Z plazov je v území najhojnejšia jašterica bystrá (*Lacerta agilis*) a slepúch lámavý (*Anguis fragilis*).

Na lesných okrajoch sa vyskytuje vzácné aj užovka stromová (*Elaphe longissima*). Obojživelníky reprezentuje kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), ktorú nachádzame v plytších mlákach. V údoliach periodických potôčikov so zaujímavou faunou bezstavovcov žijú salamandra škvrnitá (*Slamandra salamandra*) a skokan štihly (*Rana dalmatina*), veľmi zriedka aj ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*). Najvzácnejším obojživelníkom v území je mlok bodkovaný (*Triturus vulgaris*). Z poľovnej zveri sa tu početne vyskytuje srnec hôrny (*Capreolus capreolus*) – pôvodný druh raticovej zveri, zatiaľ čo expanzívne sa šíriaci nepôvodný druh, daniel škvrnitý (*Dama dama*), znamená skazu pre mnohé vzácne rastliny, ale aj semenáčky lesných drevín.

Hadí mor
(*Scorzonera purpurea*)

NEGATÍVNE VPLYVY

ÚEV Žalostiná je výsledkom hospodárenia človeka v prírode, keď vytvorením lúk, lúko-sadov a jednotlivých osád vznikla pestrá mozaika nelesných spoločenstiev. V čase násilného zavádzania veľkovýrobných metód bola značná časť druhovo bohatých lúk zničená a premenená na monotónne prehnované porasty reznacky laločnatej (*Dactylis glomerata*) s nitrofilnými burinami, ako je štiav tupolistý (*Rumex obtusifolius*). Druhová skladba takýchto lúk sa však po desaťročiach nehnojenia postupne spestruje. Lúky na zosuvoch, ktoré tvoria podstatu územia, boli na prelome 20. a 21. storočia z väčšej časti opustené, hromadi sa na nich starina a zarastajú krovím. Napríklad značná časť Bučkovej jamy bola

Premnožená populácia danielov spôsobuje škody na poliach aj v lesoch

prevedená do lesa a druhovo bohaté lúky boli zalesnené, v lepšom prípade lipou, jaseňom a bukom, v horšom prípade smrekom a borovicou. Kopaničiarske usadlosti postupne opúšťajú ich gazdovia, kopanice vymierajú a menia

Slepúch lámavý (*Anguis fragilis*)
často dopláca na svoju podobnosť s hadmi

sa na chalupársko-rekreačné objekty. Chalupári nepotrebujú seno, nekosia často ani príľahlý sad, nieto vzdialenejšie lúky. Preto najcennejšie časti lúk v území už 14 rokov udržiavajú pracovníci Správy CHKO Biele Karpaty v spolupráci s dobrovoľníkmi. Územie bolo zatiaľ ušetrené chatovej výstavby, hrozí tu však budovanie veterných elektrární.

Rázovitá povaha kraja sa odráža aj na zdanlivých maličkostiach

Vstavačovec májový
(Dactylorhiza majalis)

Hlaváčik letný
(Adonis aestivalis)

Čertkus lúčny
(Succisa pratensis)

Tradičný ľudový odev odlišoval slobodné a vydaté ženy

Žltáčik zanovätový (*Colias myrmidone*)

OCHRANA ÚZEMIA

Chránená krajinná oblasť Biele Karpaty bola vyhlásená v roku 1979. V roku 1988 hrozilo odtrhnutie západnej časti územia, vrátane Žalostinej, od CHKO administratívnym zásahom. Našťastie sa tak nestalo a na ploche dnešného ÚEV boli postupne vyhlásené tri maloplošné chránené územia národnej siete – prírodné pamiatky (PP): PP Žalostiná, PP Bučkova jama a PP Štefanová. Okrem toho sú tu dve významné genofondové plochy – U Chalupov a Paseky. Plochy medzi nimi tiež predstavujú druhovo bohaté lúky a sady so vzácnymi druhmi rastlín a živočíchov.

Každé územie európskeho významu sa po schválení Národného zoznamu navrhovaných ÚEV vládou SR (17. 3. 2004) považuje za chránené územie. Je to štádiom tzv. **predbežnej ochrany**, ktorej cieľom je zabezpečiť, aby sa stav európsky významných druhov a biotopov v území nezhoršoval. Toto obdobie môže trvať až 9 rokov, pričom počas prvých 3 rokov je národný zoznam posudzovaný v Európskej komisii a dochádza k definitívnemu výberu územia do sústavy NATURA 2000 a do maximálne ďalších 6 rokov dôjde k vyhláseniu územia. Predbežná ochrana je realizovaná prostredníctvom stupňov ochrany uvedených v národnom zozname. Podrobný zoznam parciel so zaradením k príslušnému stupňu ochrany pre ÚEV Žalostiná, ako aj všetky ďalšie informácie o sústave NATURA 2000 na Slovensku nájdete na www.sopsr.sk/natura.

Stupne ochrany. Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny je územná ochrana na Slovensku diferencovaná podľa stupňov ochrany. Najmenšie obmedzenia v prospech ochrany prírody predstavuje 1. stupeň (platí na celom území SR), najprísnejší je 5. stupeň (o. i. zahŕňa zákaz pohybu mimo vyznačených turistických chodníkov, zberu plodov a rušenia pokoja v záujme prítomných živočíchov a samozrejme vylučuje hospodársku činnosť). V prípade zónovania územia, jednotlivým zónam zodpovedajú príslušné stupne ochrany (zóna A = 5. stupeň, zóna B = 4. stupeň, zóna C = 3. stupeň, zóna D = 2. stupeň. 1. stupeň nemá pridelenú zónu).

STAROSTLIVOSŤ O ÚZEMIE

ÚEV Žalostiná je do súčasného stavu sformované ľudským hospodárením, preto pre udržanie druhovej pestrosti a cenných biotopov je potrebné zachovať doteraz osvedčené princípy „rozumného“ využívania územia vychádzajúce z miestnych tradícií.

Nelesné biotopy

Predovšetkým je nutné zachovať jednokosné lúky s dôrazom na ponechávanie ostrovčekov nekoseného porastu živných rastlín pre ohrozené druhy motýľov. Ide o porasty zanoväte nízkej pre žltáčika zanovätového, túžobníka obyčajného pre perlovcov *Brentis hecate* a *Brentis ino*. Pre modráčiky rodu *Maculinea* je zas potrebné neskoršie kosenie porastov krvavca lekárskeho. Zvýšené náklady na realizáciu týchto opatrení, idúce nad rámec bežného obhospodarovania, je potrebné kompenzovať užívateľom pozemkov. Ideálne by bolo zachovať dávny princíp nejednotného termínu kosenia lúk, čím sa uchráni mnohé ďalšie živočíchy. Nárazové veľkoplošné kosenie a mulčovanie je totiž rovnako zhubné, ako opustenie plôch a ponechanie ich sukcesii. Extenzívna pastva (dobytok, kone, ovce, kozy) je žiadúca, avšak vždy len s ohľadom na ochranu mokradí pred rozdupaním.

Pre nezáujem o chov dobytka seno často končí v príľahlých krovinách

Pastva je jedným z preferovaných spôsobov využívania krajiny

Lesné biotopy

Je potrebné zlepšiť drevinové zloženie v PP Bučkova jama, využívať prirodzené zmladenie, eliminovať vplyv danieľej zveri na porasty znížením ich počtu a odstránením krmidiel z územia.

Vodné biotopy

Vodné biotopy sú v území reprezentované len prameniskami a občasnými potôčkami. Nutné je vylúčiť zachytávanie prameňov. Žiadúce je doplniť v území mikrolokalitu pre rozmnožovanie obojživelníkov, ako náhradu za bývalé „močidlá“. Tieto je ale nutné situovať zásadne mimo penovcových pramenísk a vápnatých slatín.

Pohľad na človekom zmenenú krajinu v okolí Vrbovíc

ZOZNAM BIOTOPOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Typ biotopu	Kód NATURA 2000 (* prioritné biotopy)
Prirodzené a poloprirodzené travinno-bylinné biotopy	
Suchomilné travinnobylinné a krovinové porasty na vápnom podloží	6210*
Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa	6430
Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Rašeliniská	
Penovcové prameniská	7220*
Slatiny s vysokým obsahom báz	7230
Lesné biotopy	
Bukové a jedľové kvetnaté lesy	9130

Porast páperníka v časti ÚEV Žalostiná

Páperník úzkolistý
(*Eriophorum angustifolium*)

ZOZNAM DRUHOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Skupina Slovenský názov	Vedecký názov (* prioritné druhy)
Vyššie rastliny	
kosienka karbincolistá	<i>Serratula lycopifolia</i> *
Mäkkýše	
pimprlík mokradňý	<i>Vertigo angustior</i>
Chrobáky	
roháč obyčajný	<i>Lucanus cervus</i>
Motýle	
priadkovec trnkový	<i>Eriogaster catax</i>
ohniváčik veľký	<i>Lycaena dispar</i>
modráčik bahňiskový	<i>Maculinea nausithous</i>
modráčik krvavcový	<i>Maculinea teleius</i>
Obožživelníky	
kunka žltobruchá	<i>Bombina variegata</i>

Priadkovec trnkový
(*Eriogaster catax*)

Kunka žltobruchá
(*Bombina variegata*)

Modráčik bahňiskový (*Maculinea nausithos*)

KONTAKTNÉ ADRESY

ISBN 978-80-89310-13-5

Štátna ochrana prírody SR
Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová – Klúčové
Tel./Fax: (032) 6598387
e-mail: chkobk@sopsr.sk

www.sopsr.sk/natura

Autori fotografií: © Archív ŠOP SR, © M. Filípek, © R. Hauk, © J. Májsky, © L. Vířaz

Tento informačný materiál vydala ŠOP SR v rámci projektu Optimalizácia komunikácie a informovania o chránených územiach zaradených do sústavy Natura 2000, ktorý je spolufinancovaný Európskou úniou.

Foto na obálke:

*predná strana – Modráčik krvavcový (*Maculínea teleius*) na živnej rastline, vstavač počerný (*Orchis ustulata*), hviezdovka strapkatá (*Geastrum fimbriatum*)*

zadná strana – rázovité kamenné stodoly

